

ПЕДАГОГІКА

УДК 364-78:159.922.76:379.8

DOI: 10.31548/hspedagog2021.01.008

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

ВЛАСЕНКО К. О., старший викладач кафедри соціальної роботи та реабілітації, кандидат педагогічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: karinavlasenko@nubip.edu.ua

СПІВАКОВА І. Б., директор Кловського ліцею № 77 Печерського району м. Києва

E-mail: lyceum@klovsky77.com.ua

Анотація. У статті розглянуто проблеми девіантної поведінки в сучасному українському молодіжному середовищі. Розкрито особливості організації дозвіллевої діяльності для дітей девіантної поведінки. Доведено, що неправильно організоване дозвілля пов'язано із суттєвим збільшенням асоціальних процесів у суспільстві серед молодих людей, дітей, підлітків та інших вразливих категорій. З'ясовано, що якісно організована дозвіллева діяльність дозволить соціальному працівнику змінити погляд на події, що відбулися, провести переоцінку планів на майбутнє та визначити пріоритетні напрямки майбутнього професійного втручання.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, дозвіллева діяльність, девіантна поведінка, дитина, дозвілля, середовище.

Актуальність (Introduction). В умовах загострення соціально-економічної кризи та зниження рівня добробуту населення зростає кількість представників вразливих категорій. Сучасний стан розвитку будь-якого суспільства підтверджує той факт, що на фоні виховної пасивності деяких сімей, підвищення бідності, знецінення моральних цінностей та принципів, поширенню антисуспільних проявів (наркоманії, алкоголізму, злочинності), що може призвести не тільки до несформованості самих потреб у культурному проведенні дозвілля, а й до деградації індивіда, деморалізуючого впливу засобів масової інформації має місце тенденція до збільшення числа дітей із девіантною поведінкою. Важливість правильно організованого дозвілля

пов'язано із суттєвим зменшенням асоціальних процесів у суспільстві серед молодих людей, дітей, підлітків та інших вразливих категорій. Однак, нині майже відсутні дослідження і формулювання підходів щодо вибору та організації форм дозвілля та методик організації дозвіллевої діяльності дітей та молоді для подолання загрозливих для суспільства девіантних явищ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Вивченням проблеми девіантної поведінки займалися Л. Виготський, Н. Максимова, В. Мясіщев, Ю. Клейберг, Д. Фельдштейн та ін.

Окремі її аспекти розкрито у працях таких педагогів і психологів: Ш. Амонашвілі, А. Анісової, А. Бандури,

І. Беха, М. Бітянової, Л. Виготського,
І. Данченко, А. Захарової,
Е. Змановської, Г. Кумаріної,
І. Літвінова, А. Макаренка,
Н. Максимової, Р. Овчарової,
В. Оржеховської, М. Рожкова,
Г. Товканець, О. Шарапової.

Мета (Purpose) статті – розкрити особливості організації дозвілєвої діяльності для дітей з девіантною поведінкою.

Методи (Methods). Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні методи науково-педагогічного дослідження: аналіз та синтез наукової літератури, узагальнення та систематизація, вивчення навчально-методичної документації.

Результати (Results). Організація дозвілєвої діяльності та профілактика девіантної поведінки дітей – важливе теоретико-методологічне завдання сучасної педагогіки і соціальної роботи. Це пояснюється тим, що саме дитячий вік є достатньо тривалим періодом часу, протягом якого особистість інтенсивно долучається до життя суспільства, отримує різносторонній соціальний досвід, самовизначається та саморозвивається, вибудовує систему стосунків з собою і світом. Саме в цей час вибудовуються основні механізми особистості і тому існує високий ризик появи проявів девіацій дітей.

Девіантна поведінка, яка вважається порушенням соціальних норм, стала останнім часом масовим явищем і поставила цю проблему в центр уваги соціологів, педагогів, соціальних психологів, соціальних працівників, медиків тощо. Відповідно, дослідити причини, умови і фактори, що детермінують це соціальне явище, стало першочерговим завданням. Виникнення девіантної поведінки особистості відбувається під впливом багатьох несприятливих соціально-економічних, політичних чинників та визначається біологічними,

індивідуально-психологічними, соціальними, педагогічними причинами.

На виникнення відхилень у поведінці впливають індивідуально-психологічні чинники, пов'язані з наявністю певних характеристик індивіда, що ускладнюють процес його соціалізації: специфічні риси в межах психічної норми; пограничні стани; психопатологічні стани[1].

Девіації в підлітковому та юнацькому віці виникають також й як відповідь на неспроможність особистості реалізувати свої особистісні тенденції до самоактуалізації.

У сучасних умовах виникає необхідність пошуку нових організаційних форм залучення дітей, особливо з девіантною поведінкою, в дозвілєвій діяльності з метою формування здорового способу життя, відволікання їх від шкідливих звичок, і запобігання вчиненню правопорушень.

Сучасні діти оточують себе новітніми технічними засобами, прагнуть жити зі сторінок глянцевого журналу та соціальних мереж, наслідувати телевізійних ведучих та популярних блогерів. Численні дослідження показують, що без доступу до гаджетів та інтернету у дітей та підлітків настає тривожність, а то і паніка, і вони зовсім не вміють зайняти себе інакше. Все це впливає на свідомість дітей і підлітків, які прагнуть наслідувати дорослих та жити «дорослим» життям. Часто такі наслідування приводять до негативних наслідків в особистісному розвитку і поведінці дітей. Серед них особливу тривогу викликають прогресуюча відчуженість, підвищена тривожність, духовна спустошеність дітей, цинізм, жорстокість, агресивність - все це породжує девіантну та антисоціальну поведінку дітей підлітків. Для того, щоб привернути увагу, діти та підлітки, намагаються виглядати серйозними та розкутими, вдягатися яскраво.

Обов'язковим є приналежність до молодіжної субкультури в реальному чи віртуальному світі, мати шкідливі звички (куріння, алкоголь, наркотики) - все це допомагає виглядати більш дорослими [4].

Дозвілля значною мірою впливає на формування моральних орієнтирів та цінностей дітей, їхніх захоплень, інтересів та соціалізацію взагалі. У дозвіллевій сфері реалізуються їхні інтереси і потреби, особистісні і соціальні ролі, розвивається активність, творча ініціатива, здійснюється пошук нових ціннісних орієнтирів шляхом вільного вибору видів діяльності. Потенціал дозвілля полягає в широких пізнавальних, просвітницьких, рекреаційних, творчих можливостях.

Діти в першу чергу обирають пасивні та розважальні форми дозвіллевої діяльності. Хоча досвід показує, що такі форми також можуть позитивно впливати на формування моральних якостей особистості, домінування пасивних форм проведення дозвілля суперечить самій природі дитини, сутності дитячого віку, оскільки саме в цей період основною рушійною силою розвитку дитини є її активність, що має проявлятися в усіх сферах життєдіяльності, зокрема і в дозвіллевій.

Під час організації дозвіллевої діяльності однією із найскладніших категорій є діти девіантної поведінки. Дозвіллева діяльність є одним із можливих засобів корекції такої поведінки. Соціальному педагогові необхідно дотримувати принципів дистанції, активності, самостійності й творчості підлітка, стабільності й динамічності, комплексного й індивідуального підходу, створення привабливої комфортної обстановки, емоційного благополуччя, сполучення звичок і вікових особливостей. Особливо необхідне дотримання такого педагогічного принципу, як диференційований підхід. Діяльнісний

підхід є найбільш продуктивним і результативним. Тому поряд із широкою просвітньою діяльністю необхідно організувати творчу діяльність «важких» підлітків, організувати їхнє дозвілля. Адже саме в сфері дозвілля підлітки найчастіше здійснюють провини [2; 60].

Під час організації дозвіллевої діяльності варто звернути увагу на причини відхилень від норм і правил поведінки дітей. Тут дуже важливо обрати індивідуальний підхід, але враховуючи інтереси та побажання такої дитини, та намагатись поєднати їх з корисними формами дозвіллевої діяльності. Тому варто спочатку створити умови для формування нового морального досвіду. А потім уже скласти програму дозвіллевої діяльності, в яку потрібно обов'язково включити бесіди, дискусії, вечори, зустрічі із відомими людьми, залучення дітей у клубні об'єднання, гуртки, секції тощо.

На наступному етапі створюються умови для загострення протиріч між новими й старими відносинами й відмова від останніх. Етап звичайно супроводжується своєрідним вибухом, коли підліток змінює своє відношення до навколишнього й своєї поведінки, тобто відбувається процес перетворення особистості, логіка старих психологічних стереотипів і звичок міняється, відбувається перебудова всього способу життя. Природно, що остаточного вступу підлітка на шлях перевиховання ще не може відбутися [2; 59]. Серед підлітків можна спостерігати безліч випадків самовиховання за допомогою «прийомів», винайдених ними самими. Щоб виховати мужність, дехто з них спускається з другого поверху будинку по мотузці, або «виховує» витримку, тримаючи руку над вогнем.

Поширення інтернету спричинило появу в дітей та підлітків захоплень комп'ютерними іграми,

мережовим спілкуванням, переглядом та (або) викладанням відео на YouTube тощо. Причому останнє тісно пов'язане із захопленням підлітків активними способами проведення дозвілля, які стають дедалі екстремальнішими, серед них: руфінг, зачеперество, боулдеринг, роуп-джампінг, дигерство та ін. Дитячий психолог Ірина Колесник вважає, що хлопці вибирають для себе такі заняття, коли у них немає емоційного контакту з батьками. Дітям може не вистачати батьківської любові, уваги або поваги. «У таких випадках, щоб відчувати себе живим, дитині потрібно випробувати дуже сильні емоції. Їх дають йому такі екстремальні заняття».

Самовиховання є останнім етапом, коли відбувається зміна нових соціально-моральних позицій. Найефективнішим засобом самовиховання звісно є дозвілєва діяльність. І тут будуть корисні благодійна й культурна діяльність, участь у гуртках технічної й художньої творчості, спортивних секціях, клубах за інтересами тощо.

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, важливо і актуально проводити з дітьми девіантної поведінки різні профілактичні заходи за допомогою культурно-дозвілєвої діяльності та запропонувати дітям альтернативу самореалізації. Дозвілєва діяльність завжди приваблива для дітей, тому що надає їм можливість проявити себе в якості суб'єкта соціально значимої діяльності, відчувати себе творцем, отримати безпосереднє визнання результату своєї діяльності. Це область самовираження, соціального визнання і самоствердження особистості, що забезпечує саморозвиток, реалізацію соціально значущих якостей, формування суспільно активної особистості.

Список використаних джерел

1. Боярин Л. В. Причини проявів девіантної поведінки підлітків із сімей трудових мігрантів: [електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///C:/Users/Downloads/Tipp 2013 2 11.pdf>
2. Паскаль О. В. Соціальна робота у сфері дозвілля. Одеса, 2007. 120 с.
3. Решетняк В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки молодших школярів у дозвілєвій діяльності: [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1501/1/Решетняк 2019.pdf>
4. Шабалтун М. О., Кубіцький С. О. Організація дозвілля підлітків сільських шкіл в умовах відпочинку: [електронний ресурс]. Режим доступу: [file:///C:/Users/Downloads/Vnaou 2013 4 38%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Downloads/Vnaou 2013 4 38%20(1).pdf)

References

1. Boyaryn L. V. Prychyny proyaviv deviantnoyi povedinky pidlitkiv iz simey trudovykh mihrantiv: [elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <file:///C:/Users/Downloads/Tipp 2013 2 11.pdf>
2. Paskal' O. V. Sotsial'na robota u sferi dozvillya. Odesa, 2007. 120 s.
3. Reshetnyak V. V. Sotsial'no-pedahohichna profilaktyka deviantnoyi povedinky molodshykh shkolyariv u dozvilleviy diyal'nosti: [elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1501/1/Решетняк 2019.pdf>
4. Shabaltun M. O., Kubits'kyi S. O. Orhanizatsiya dozvillya pidlitkiv sil's'kykh shkil v umovakh vidpochynku: [elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: [file:///C:/Users/Downloads/Vnaou 2013 4 38%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Downloads/Vnaou 2013 4 38%20(1).pdf)

PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF LEISURE ACTIVITY WITH CHILDREN OF DEVIANT BEHAVIOR

Vlasenko K. O., Spivakova I. B.

Abstract. *The article considers the problems of deviant behavior in the modern Ukrainian youth environment. Features of the organization of leisure activities for children of deviant behavior are revealed. Improperly organized leisure has been shown to be associated with a significant increase in antisocial processes in society among young people, children, adolescents and other vulnerable groups. It was found that well-organized leisure activities will allow the social worker to change his view of the events that have taken place, to re-evaluate plans for the future and to identify priority areas for future professional intervention. In modern conditions it is necessary to pay attention to the need to find new organizational forms of involving children, especially with deviant behavior, in leisure activities in order to form a healthy lifestyle, distract them from bad habits, and prevent crime. It is proved that leisure significantly influences the formation of moral guidelines and values of children, their hobbies, interests and socialization in general. In the leisure sphere, their interests and needs, personal and social roles are realized, activity and creative initiative are developed, and new values are sought through the free choice of activities. The potential of leisure lies in a wide range of cognitive, educational, recreational, creative opportunities.*

Keywords: social work, social worker, leisure activity, deviant behavior, child, leisure, environment.